

2. Програма міжнародного оцінювання учнів PISA: вимірювання природничої грамотності / Вісник. Тестування і моніторинг в освіті. – 2012. – № 3;4. – С. 2-15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/B3MaqVUNCPu8bld6U3ZGcJltSmM/view> – Назва з екрану.
PISA RELEASED ITEMS – SCIENCE. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pisa.testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2016/11/Science.pdf> – Назва з екрану.

Одайник С. Ф.*

ПРОГРАМА МІЖНАРОДНОГО ОЦІНЮВАННЯ УЧНІВ PISA: ВИМІРЮВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ ГРАМОТНОСТІ

У статті розглянуто деякі аспекти міжнародного моніторингового проекту PISA. Розкрито сутність однієї із предметних галузей PISA – вимірювання читацької грамотності підлітків, що полягає у здатності особи до широкого розуміння тексту, пошуку нової інформації, її відтворення та використання, інтерпретації змісту тощо.

Для вимірювання й підвищення якості вітчизняної освіти в 2016 році Україна приєдналася до Програми міжнародного оцінювання учнів PISA (Program for International Student Assessment) [1]. У межах Програми 15-річні підлітки проходять тестування з математики, природничих наук і читання, а також відповідають на запитання під час анкетувань. Метою дослідження є отримання порівнюваних даних про рівень знань і вміння їх застосовувати учнями на практиці; підвищення якості викладання та організації системи освіти.

Дослідження PISA проводиться кожні три роки. У кожному наступному дослідженні наголос робиться на вивченні однієї галузі. У 2018 році PISA втретє визначає читання основним напрямом.

Сьогодні загальноновизнаним є той факт, що високий рівень читацького уміння є не лише основою для успіхів в інших галузях і напрямках освіти, але й передумовою для успішної участі людини в більшості сфер життя. Успішні громадяни мають уміти використовувати інформацію з різних галузей, наприклад, із фізики й математики, а також застосовувати технології ефективного пошуку, систематизації та відсіювання з величезного масиву інформації. Ці навички й будуть головними для повноцінного залучення на ринку праці, у подальшій освіті, а також у суспільно-громадському житті у XXI столітті.

---

* © **Одайник С. Ф.**

Отже, дослідження PISA для оцінювання читачького уміння учнів зупинилося на навичках читання, що передбачають пошук, відбирання, тлумачення, інтегрування й оцінювання інформації з усього наявного масиву текстів, пов'язаних із ситуаціями, що виходять за межі школи.

Розвиток технологій швидко змінив характер того, як люди читають та обмінюються інформацією як у побуті, так і на роботі. Інтернет дедалі більше проникає в життя людей: від навчання до роботи й до упорядкування таких особистих справ як сплата податків, медичні послуги чи планування відпустки. Оскільки носії, за допомогою яких ми отримуємо доступ до текстової інформації, змінюються, то і структура та формат текстів також стали іншими. Навички читання, що вважалися потрібними для особистісного розвитку, успіхів у навчанні, участі в економічному та громадському житті двадцять років тому, відрізняються від тих, що потрібні сьогодні. Імовірно, що й через наступні двадцять років вони також зміняться.

Отже, успіх у вмінні читати більше не має розглядатися як просто читачьке уміння й розуміння конкретного тексту. «Читачька грамотність» визначається як здатність особи до широкого розуміння тексту, пошуку нової інформації, її відтворення та використання, інтерпретації змісту й формулювання власних висновків, осмислення й оцінювання змісту та форми тексту тощо [3].

Читачі в цифрову епоху також мають опанувати декілька нових навичок. Вони мають хоча б мінімально знати інформаційно-комунікаційні технології, уміти шукати й відкривати потрібні тексти за допомогою пошукових систем, покликань та інших функцій перегляду й гортання сторінок. Зважаючи на кількість інформації в Інтернеті, читачі також мають уміти правильно відбирати джерела інформації, оцінювати інформацію на предмет якості й достовірності. У багатьох країнах грамотність цифрового читання є сьогодні необхідною передумовою участі в житті суспільства.

Дослідження PISA визначає наступні процеси, із яких складається опрацювання тексту:

1. Знайти інформацію.

➤ Отримати доступ та виокремити інформацію в тексті. Знаходження інформації базується на розумінні

НАУКА – ШКОЛІ

читачами вимог завдання, на їх знанні організаційних рис тексту та здатності оцінити доречність тексту. У контексті дослідження PISA 2018 це завдання вимагає від читача проглядати певний текст, щоб віднайти цільову інформацію, що складається з декількох слів, фраз чи цифр.

➤ Шукати та відбирати актуальний текст. У дослідженні PISA 2018 пошук тексту та відбирання завдань передбачає використання ключових слів/дескрипторів, таких як заголовки, вихідна інформація (наприклад, автор, джерело публікації, дата), а також убудованих чи явних покликань, таких як сторінки з результатами пошуку.

2. Розуміти інформацію. Розуміння тексту можна розглядати як творення читачем ментальної картини того, про що йдеться в тексті.

➤ Буквальне розуміння тексту – безпосереднє чи перефразоване зіставлення питання та цільової інформації з цього уривку.

➤ Інтегрування інформації з різних текстів. У випадках, коли тексти надають непослідовну або суперечливу інформацію, читачі змушені задіяти процеси оцінювання, щоб виявити та подолати суперечність.

3. Оцінювати та осмислювати.

➤ Оцінювати якість і достовірність. Компетентні читачі можуть оцінити якість та достовірність тексту (наприклад, чи ця інформація є дійсною, актуальною, точною, неупередженою). Оцінювання та осмислення практично завжди були частиною читацького вміння, але їх значущість зростає із збільшенням кількості та різноманітності інформації, із якою читачі мають справу.

➤ Осмислити зміст і форму. Таке осмислення передбачає здатність оцінити форму написаного та те, наскільки пов'язані зміст і форма з думкою автора, а також наскільки ефективно він її виражає. Завдання на осмислення можуть вважатися такими, що вимагають від читачів звернутися до власного досвіду чи знання, щоб порівняти, зіставити чи припустити різні точки зору або позиції.

➤ Виявити та подолати суперечність. Зустрівшись із множинними текстами, що суперечать один одному, читачі мають усвідомлювати цю невідповідність та знайти шляхи роботи з нею. Оскільки ці навички лежать в основі чималої кількості сучасної читацької діяльності, украй

важливо визначити, наскільки п'ятнадцятирічні школярі вміють розуміти, порівнювати та інтегрувати множинні тексти [3].

Оцінювання у дослідженні PISA 2018 буде включати наступні формати текстів:

– суцільні тексти, що складаються з речень, організованих в абзаци – це газетні повідомлення, нариси, романи, оповідання, відгуки й листи, в тому числі в електронних книжках;

– перервані тексти, що складаються з певної кількості переліків, наприклад, списки, таблиці, графіки, діаграми, рекламні оголошення, каталоги, покажчики та бланки;

– тексти змішаного типу, що складаються із сукупності елементів як суцільного, так і перерваного формату. У добре структурованих змішаних текстах компоненти (наприклад, текстове пояснення, що містить графік або таблицю) взаємопов'язані на конкретному і на загальному рівнях [там само].

Отже, для того, щоб належно охопити різні рівні вмінь підлітків у різних країнах, щоб забезпечити справедливий підхід, урахувуючи характерні для конкретної країни відмінності, а також для того, щоб тестування було валідним, у вимірюванні читацького уміння у тестуваннях PISA й надалі будуть використовуватися завдання з варіантами відповіді та завдання з довільним форматом відповіді незалежно від змін способу подавання завдань. Будь-які суттєві зміни в розподілі типів завдань під час читання з паперу можуть вплинути на вимірювання тенденцій [там само].

Дослідження читацького уміння PISA-2018 також буде включати тестування вільності читання, а саме: невимушеності й ефективності, із якою учні можуть читати прості для розуміння тексти. Вільне читання можна визначити як здатність особи читати слова та зв'язний текст точно й автоматично, а також формулювати та опрацьовувати ці слова й тексти, щоб зрозуміти загальне значення. Цей вид читання надасть цінні показники, що можна використати для розуміння відмінностей між учнями, особливо для осіб із нижчими рівнями навчальних досягнень. Учні з низьким рівнем базових читацьких навичок можуть задіяти стільки уваги й розумових зусиль на нижчі рівні декодування, розпізнавання слів і синтаксичний аналіз, що у них

залишиться менше ресурсів на виконання завдань на розуміння вищого порядку.

Приклади завдань міжнародного дослідження PISA щодо вимірювання читацької грамотності

Завдання 1. Зразок завдання на невимушеність і ефективність читання. Завдання на опрацювання речень – це завдання на час, що вимагають, щоб респондент оцінив, чи має речення зміст з огляду на властивості реального світу або з огляду на внутрішню логіку речення. Респондент читає речення та обводить «Так», якщо це речення має зміст, або «Ні», якщо речення беззмістовне.

У червоного автомобіля спустила шина.	Так	Ні
Літаки роблять із собак.	Так	Ні
Щасливий учень прочитав учора увечері книгу.	Так	Ні
Якби кіт гуляв усю ніч, то його б не було в будинку о другій ночі.	Так	Ні
Чоловік вищий за жінку, та хлопець нижчий за них обох.	Так	Ні

Завдання 2. Озеро Чад.

Учні мають дати відповіді на декілька питань, що оцінюють різні читацькі процеси.

На рисунку 1 показано зміни рівня води в озері Чад у північно-африканській частині пустелі Сахара. Озеро Чад повністю зникло приблизно 20000 років тому до нашої ери під час останнього льодовикового періоду. Приблизно 11000 років тому до нашої ери воно з'явилося знову. Сьогодні рівень води в цьому озері приблизно той самий, що був 1000 років тому до нашої ери.

На діаграмі, що представлена на рисунку 2, показано наскельне мистецтво в Сахарі (стародавні малюнки або живопис, знайдені на стінах печер) і зміни у тваринному світі.

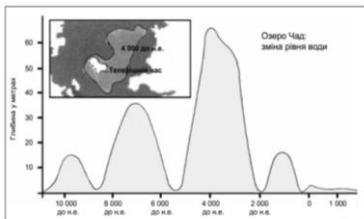

Рис. 1

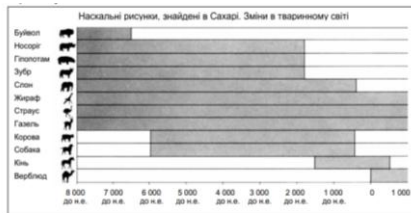

Рис. 2

Питання 1. Яка глибина озера Чад на сьогодні?

- А. Близько двох метрів.
- Б. Близько п'ятнадцяти метрів.
- В. Близько п'ятдесяти метрів.
- Г. Воно повністю зникло.
- Д. Інформація про це відсутня.

Питання 2. Який приблизно рік відповідає початковій точці графіка на рисунку 1?

Питання 3. Чому автор обрав саме цей рік як початкову точку на графіку?

Питання 4. Рисунок 2 ґрунтується на припущенні про те, що:

А. Тварини, які зображені на наскельних малюнках, водилися в районі озера Чад у той час, коли їх малювали.

Б. Художники, які малювали тварин, мали високу техніку малюнку.

В. Художники, які малювали тварин, мали можливість подорожувати на далекі відстані.

Г. Не було спроби приручити тварин, зображених у наскельних малюнках.

Питання 5. Для відповіді на це запитання вам потрібно об'єднати інформацію, що представлена на рисунках 1 і 2.

Зникнення носорога, гіпопотама та зубра з наскельних малюнків пустелі Сахара сталося:

А. На початку останнього льодовикового періоду.

Б. У середині періоду, коли глибина озера Чад досягала найвищого рівня.

В. Після того, як рівень озера Чад знижувався протягом більше тисячі років.

Г. На початку безперервного сухого періоду [2].

Отже, розвиток новітніх технологій потребує набагато кращого вміння читати, ніж раніше. Це пов'язано з тим, що в останні десятиріччя стрімко зростає обсяг інформації, а це, у свою чергу, потребує збільшення темпу читання, швидкості розуміння й ухвалення рішення. Тож читання стає основою освіти й самоосвіти, неперервною навичкою навчання людини протягом усього життя. Читацьке вміння – це розуміння, використання, оцінювання, осмислення та вияв зацікавлення до текстів. Усі ці навички є необхідними самі по собі, але жодна з них окремо не є достатньою для успішного читацького уміння.

Зміни у характері читацького уміння зумовлюють

зміни й у відповідних концепціях дослідження PISA. Читацьке уміння було найважливішою галуззю знань оцінювання у першому циклі PISA (PISA 2000). У четвертому циклі PISA (PISA 2009) цю галузь знань вперше поставили як одну з найважливіших, повністю переглянувши існуючі на той час рамкові документи та взявши до уваги розроблення нових інструментів, що її представляють. У сьомому циклі PISA (2018) цю галузь знань знову переглядають і вносять зміни [3].

Література:

1. Наказ МОН України від 23.02.2016 № 149 «Про організацію та проведення міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 в Україні». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2016-03-10/5182/nmo-149.pdf> – Назва з екрану.
2. Приклади завдань PISA. Читання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pisa.testportal.gov.ua/read> – Назва з екрану.
3. PISA 2018. Рамковий документ з грамотності читання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dniokh.gov.ua/wpcontent/uploads/2016/12/Ramk_doc_chytannya.pdf – Назва з екрану.